

ПОКЛАДИМО КВИТИ НА МОГИЛУ ЕЛДЖЕРНОНА: ГЕШТАЛЬТ-МАРКЕРИ СИНТАКСИЧНОГО ПРОФАЙЛІНГУ ОСОБИСТОСТІ

Представлена робота спрямована на дослідження внутрішніх зв'язків, що існують між процесами людського мислення та їхньою об'єктивізацією у мовленні. Робота базується на концепції мовного іконізму як загальної властивості мови й тексту та виконана із залученням основних принципів класичного гештальт-аналізу. Об'єкт вивчення розглядається як багатовимірний гештальт, тобто цілісний ментальний конструкт, що віддзеркалюється в сумі своїх функціональних проєкцій, хоча і представляє собою єдність значно більшу за їхню суму. Ретельний аналіз мовленнєвих зразків із персонажного діалогу, прямої та невластиво-прямої мови головного героя й оповідача роману Д. Кіза «Flowers for Algernon» уможливив встановити чіткі маркери його інтелектуального розвитку на рівні синтаксису, що маніфестують себе як зміни у положенні гештальт-центру загальної гештальт-фігури його мовлення, взятій у проєкції певного типу. Наразі розгляду підлягала структурно-синтаксична проєкція мовлення Чарлі. Встановлено, що маркером для профайлінгу спікера згідно з рівнем його інтелектуального розвитку в даній проєкції є ускладнені речення, які кодують у мовній формі результати цілої низки глибинних операцій абстрактного мислення.

Ключові слова: гештальт-аналіз, синтаксична структура, ускладнене речення, персональний діалог, абстрактне мислення, інтелектуальний розвиток особистості.

*«Speak, so that I may see you»
Socrates*

Постановка наукової проблеми та її значення. Останнім часом дослідження з лінгвістики виходять на новий рівень, а сама наука про мову перестає бути суто теоретичною, і стає практичним осмисленням накопиченого людиною досвіду з організації і структуризації мовленнєвої комунікації. З іншого боку, антропоцентрична парадигма сучасної лінгвістики передбачає звернення до *homo lingualis*, що в дослівному перекладі означає «людина, яка говорить», в різних аспектах: як творця мовних творів, продукту певної національної спільноти, носія та фундатора одночасно індивідуально-особистісних, національних та загальнолюдських ідеалів та орієнтирів. Отже, віддзеркалення психо-когнітивного типу особистості в особливостях її мовлення, самоідентифікація мовця і його сприймання співрозмовниками крізь призму комунікативних висловлювань є актуальними питаннями досліджень з теорії мовленнєвої комунікації.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Численні роботи, присвячені аналізу організації діалогічного спілкування (Д. І. Ізаренков, S. P. Corder, А. Н. Баранов, Г. Є. Крейдлін, І. П. Тарасова, О. О. Леонтьєв), переконливо доводять соціальну природу мовленнєвої інтеракції. У свою чергу, вважаємо, що мовлення, притаманне людині, формується на підґрунті синтезу нейропсихічних характеристик особистості в поєднанні з соціально-культурними умовами її існування. Говорячи про індивідуальні особливості ментальної організації людини, ми перш за все маємо на увазі її когнітивні здібності, тобто відповідний рівень розумової діяльності, що уможливлює віддзеркалення отриманої інформації у свідомості з подальшим її опрацюванням і трансмісією у вигляді вербальних або невербальних повідомлень. Інакше кажучи, генерація мовлення конкретного індивіда прямо пов'язана з розвитком його інтелекту.

Мета і завдання статті. Сьогодні у час «боротьби інтелектів» та «інформаційного протистояння» проблеми особистісного профайлінгу і розпізнавання мовця за типом його інтелектуальної діяльності виходить на передові рубежі наукового інтересу. *Актуальність* теми дослідження вбачаємо у лінгвогносеологічній потребі розкриття когнітивно-комунікативної сутності процесу генерації вербальних повідомлень залежно від інтелектуального рівня мовця, а також мотивуємо відсутністю серйозних розробок у царині відтворення особистісного психотипу мовця на базі індивідуального мовленнєвого портрета. *Метою* проведеної розвідки є виявлення суттєвих розбіжностей в організації власних мовленнєвих повідомлень мовцями різних інтелектуальних рівнів. Усвідомлюючи складність і багатовимірність мовленнєвої особистості, що об'єктивується на різних мовних рівнях, у своєму дослідженні ми свідомо обмежуємося

тільки синтаксичним рівнем профайлінгу інтелектуального рівня мовця. Такий підхід узгоджується з мета-принципом лінгвального іконізму «як феноменологічної властивості мови і тексту» [4, с. 54], що диктує першочерговість аналізу синтаксичного континууму, який одночасно відображає ієрархічну систему форм і значень мови як семіотичного коду і має когнітивно-відображувальний характер.

Згідно із зазначеною метою, в роботі як *об'єкт* дослідження обрано квазіособистість оповідача Чарлі в романі Д. Кіза «Квіти для Елджернона» (*D. Keyes, "Flowers for Algernon"*) [14]. Зосередження саме на цьому творі визначається його унікальністю в плані репрезентації різних інтелектуальних рівнів передорученої оповіді, що робить даний роман ідеальною моделлю для нашого дослідження.

Предметом дослідження є синтаксичні засоби репрезентації інтелектуального розвитку і деградації головного героя, як це показано в художньому тексті твору. Серед *основних завдань*, розв'язаних протягом виконання роботи, розглянуто структурно-синтаксичні і комунікативні характеристики речень–складових передорученої оповіді, наданої оповідачем на різних етапах його інтелектуального становлення.

Матеріал дослідження представлено 1500 мовленнєвими зразками, дібраними методом суцільної вибірки з оригінального англомовного твору Д. Кіза «Квіти для Елджернона» (*D. Keyes, "Flowers for Algernon"*) (500 зразків з кожного етапу ідивідуально-особистісного розвитку оповідача). Зауважимо, що «Квіти для Елджернона» на сьогоднішній день видано в більше як тридцяти країнах світу, а в США роман входить у програму обов'язкового читання в середній школі. На батьківщині автора за сорок років він вийшов загальним тиражем понад 5 мільйонів екземплярів і був перевиданий п'ятдесят разів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження.

Вихідною *концепцією* роботи слугувало положення про можливість лінгвального варіювання мовленнєвої репрезентації зображеної (віртуальної) або реальної особистості згідно з інтелектуальними змінами в її ментальності. У процесі спілкування користувач мови вживає такі мовні стереотипи, органічні для його світогляду, соціального статусу, віку, гендеру і т. ін., і це уможливорює віднесення мовця до певної інтелектуально-культурної групи серед інших носіїв мови. Отже, речення як структурно-синтаксичну одиницю розглядаємо на вербальному рівні як продукт мисленнєвої діяльності конкретної людини, представника певного психокогнітивного типу [5; 6; 8].

Головним інструментом дослідження обрано *гештальт-аналіз*, який останнім часом утвердився в науці не тільки як філософське розуміння мовних феноменів, але й як об'єктивний метод виявлення суттєвих характеристик предмета розгляду й окреслення тенденцій його розвитку (Д. Хеффлер, Ф. Перлз та П. Гудмен, А. Рамат, Ірвін та Міріам Польстер, Дж. Скілтерс, С. Губерман). Згідно з теорією релятивізму всесвіт має три просторові й один часовий вимір [13]. Отже, все, що сприймає людина, всі предмети навколо, емоції, думки віддзеркалюються у свідомості у вигляді цілісних об'ємних образів. Поділяючи погляд А. В. Петровського та М. Г. Ярошевського, ми вважаємо, що саме мові належить провідне місце серед чинників, які в процесі міжособистісного спілкування відтворюють ментальний образ певного предмета чи явища у свідомості людини [9, с. 129]. Ще Е. Бенвеніст вказував на паралелізм структурної лінгвістики та «гештальт-психології» [1, с. 129]. Однак тільки Дж. Лакофф у своїй роботі «Лінгвістичні гештальти» (*«Linguistic gestalts»*) побачив можливості використання гештальт-аналізу в практиці лінгвістичних досліджень. Автор стверджує, що «...думки, сприйняття, емоції, процеси пізнання, моторна діяльність організовані за допомогою одних й тих самих структур, які називаються гештальтами... Гештальти є цілісними й водночас доступними аналізу» [11, с. 252]. Пізнавальна цінність гештальт-аналізу впливає з базових психологічних засад сприйняття людиною навколишнього світу. Як відомо, до них належить предметність, цілісність, константність і структурність [3, с. 75]. Звідси й фізична розпізнаваність гештальтів та їхній асоціативний зв'язок, що органічно сприймається свідомістю людини, яка традиційно оперує тривимірними образами. Зазначений підхід знаходимо ще в роботах німецького філософа К. фон Еренфельса, що гештальт-проекції об'єкта розглядав як так звані «кола» Еренфельса [10]. Отже, вивчення гештальт-проекцій предмета дослідження дає можливість уперше одержати

багатомірний сфокусований гештальт утворення, що вивчається. При цьому відповідно до законів філософії цілісний гештальт буде завжди багатшим за суму його проекцій [13, с. 487].

Формування «фігури гешталту» – це динамічний процес, що передбачає послідовне вивчення проекцій гешталту, в яких згідно з тривимірністю людського світосприйняття представлено що найменш три позиції розгляду, серед яких виокремлюється так звана домінанта, або прегнантність гешталту. Даний термін вживають на позначення ієрархічного перерозподілу властивості гешталту, що превалює в зазначеній проекції. Векторний зсув центру гешталту свідчить про суттєві зміни в його фігурі, і, як наслідок цього, про зміни у сприйнятті цього гешталту на ментальному рівні. Кожний гештальт є центрованим, і його центр визначається зсувом прегнантності в кожній окремій проекції.

Як відомо, невластиве-пряме мовлення – це тип мовлення, що максимально відповідає нормам усного, розмовного висловлювання, в якому присутнє широке використання знижених елементів, а також наявне порушення орфоепічних та граматичних нормативів, відсутність синтаксичної чіткості. [2, с. 65]. Роман Деніела Кіза «Квіти для Елджернона» написаний у формі передорученої оповіді, невластиве-прямого мовлення як історія від першої особи, від імені головного героя-оповідача Чарлі Гордона. Організація оповіді саме таким чином є найбільш вдалим вибором для зображення та фіксації внутрішнього світу героя, адже читачеві представлені щирі, справжні хвилювання, емоції і почуття головного героя-оповідача крізь призму його власного світосприйняття, а не через посередництво розуміння героя іншими персонажами або з позиції «всезнаючого» автора. Передоручена оповідь дозволяє читачеві пізнавати світ описаної квазіреальності разом з оповідачем, користуючись при цьому перцептивним інвентарем та когнітивним досвідом, що належить обраному автором оповідачеві. Звідси можна стверджувати, що передоручена оповідь – це не лише виклад подій та зображення мовлення в літературному творі від першої особи, але й своєрідний синтез двох основних потоків художнього тексту – авторського та персонажного – у «голосах» наратора-оповідача та інших персонажів твору.

Оповідач Чарлі Гордон спочатку представлений читачам як людина розумово відстала, а саме: хлопець 32 років з особливо низьким IQ: *«I want to be smart. My name is Charlie Gordon I work in Donners bakery where Mr Donner gives me 11 dollars a week and bread or cake if I want. I am 32 years old and next month is my birthday»* (D. Keyes).

Під час розгортання дії ментальний розвиток оповідача внаслідок операції, що підвищує рівень інтелекту, зазнає суттєвих змін, коефіцієнт його інтелекту зростає щодня: *«Miss Kinnian says I'm learning fast. She read some of my progress reports and she looked at me kind of funny. She says I'm a fine person and I'll show them all. I asked her why. She said never mind but I shouldn't feel bad if I find out that everybody isn't nice like I think. She said for a person who God gave so little to you did more than a lot of people with brains»* (D. Keyes).

Однак через деякий час стає зрозуміло, що вчені припустилися помилки й інтелект героя скоро повернеться до попереднього стану. Це стає для Чарлі справжнім потрясінням: *«It may sound like ingratitude, but that is one of the things that I resent here – the attitude that I am a guinea pig. Nemur's constant references to having made me what I am, or that someday there will be others like me who will become real human beings»* (D. Keyes).

Окреслені вище різні інтелектуальні стани героя віддзеркалюються, як зрозуміло з наведених прикладів, на рівні його мовлення. Так, у процесі дослідження відтворено гештальт-проекції мовлення Чарлі відповідно до основних етапів становлення його мовленнєвої особистості: 1) *інтелектуально нерозвинений* та недосвідчений Чарлі; 2) *Чарлі-інтелектуал*; 3) *досвідчений, але інтелектуально нерозвинений* Чарлі. Попри повернення до стану розумового розвитку, близького до свого початкового, Чарлі зберігає досвід, який він отримав за часів піку свого інтелектуального розвитку. Зазначимо, що автор твору Д. Кіз викладав англійську мову в школі для дітей з обмеженими інтелектуальними можливостями і радився щодо відтворення мовлення таких дітей із спеціалістами з лікарні Святого Томаса [12, с. 147].

Згідно з критерієм **структурно-синтаксичної складності** у роботі відтворено три гештальт-проекції мовлення головного героя твору, детерміновані рівнем його інтелектуального розвитку. Гештальт-фігури мовлення головного героя у його структурній проекції побудовано за таким алгоритмом.

Позначивши поле проекції у вигляді кола (100%) з центром у точці М, відкладемо на осях, проведених з точки М, відповідну частотність вживання трьох базових синтаксичних типів речень. Тоді графічно частота використання *простих* речень (вісь Si Se), *складних* речень (вісь Co Se), *ускладнених* речень (вісь Co-d Se) може бути подана у вигляді відповідних відрізків (на рисунку позначено крапками).

Чорний колір використовуємо на позначення параметрів частотності вживання аналізованих мовних конструкцій на початковому, першому етапі становлення Чарлі як мовленнєвої особистості. Темно-сірий – на позначення таких у період піку його інтелектуального розвитку. Світло-сірий колір маркує останній, ретроградний період інтелектуальної стагнації Чарлі.

З'єднавши між собою показники частотності використання кожного з представлених типів речень окремо на кожному етапі особистісного розвитку Чарлі, ми отримуємо узагальнені гештальт-фігури його мовлення у структурно-синтаксичній проекції трьох основних етапів становлення його особистості (рис. 1).

Як наочно показано на рис.1, гештальт-центри в кожній із проекцій зміщено у бік превалювання певного типу речень у мовленні головного героя.

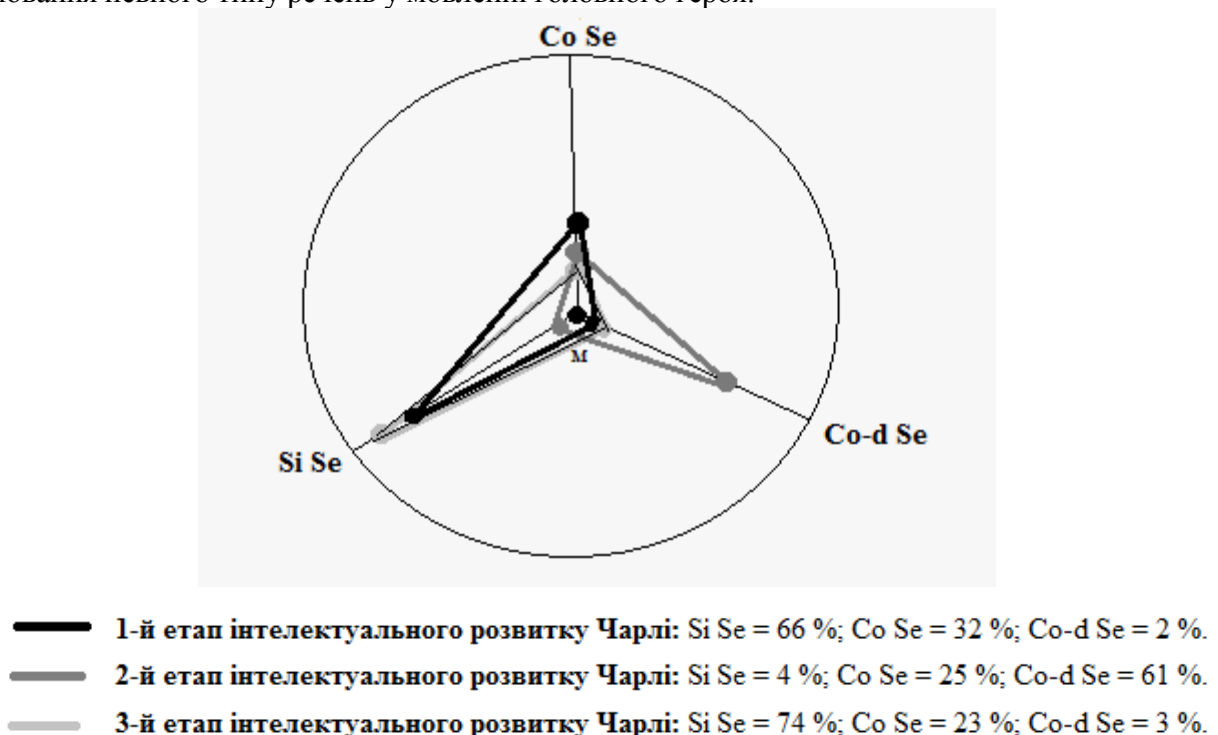

Рис. 1. Структурні гештальт-проекції мовлення Чарлі Гордона на трьох основних етапах його інтелектуального розвитку

Проаналізуємо отримані дані. Отже, на **першому** етапі інтелектуального розвитку особистості головного героя (IQ 68) в гештальт-фігурі його мовлення спостерігаємо зсув центру в бік **простих** речень. Наприклад: *Where I go. I m skared. He wished me luk. The penny I meen. This is sience. I know* (D. Keyes). Відзначимо, що в більшості випадків прості речення непоширені й нееліптичні, що свідчить (разом з наведеною орфографією) не тільки про брак освіти хлопця, але й про примітивність його мисленнєвих операцій. **Складних** речень значно менше, але й вони побудовані за принципами простого поєднання або підпорядкування без зайвих другорядних членів. Наприклад: *I dint know mice were so smart. They found my sister Norma who lives with my mother in Brooklin and she gave permissen for the operashun* (D. Keyes). Кількість **ускладнених** речень зовсім незначна (2%): *Burt took a wite mouse out of the cage and showd him to me. Then he went off in the other deration and startid to run again* (D. Keyes).

На **другому** етапі інтелектуального розвитку особистості головного героя спостерігаємо зовсім іншу картину – гештальт-центр в структурній проекції зсувається до **ускладнених** речень, які стають домінуючим типом на цьому етапі розвитку героя. Наприклад: *The only real things*

are the cages and the mice and the lab equipment here on the fourth floor of the main building. About my perception: everything is sharp and clear. Each sensation heightened and illuminated (D. Keyes). **Складних** речень 35 % від загальної кількості, і вони маніфестують креативність своєї побудови щодо вживання різних модифікаторів. Наприклад: *Algernon lies in his own dirt, unmoving, and the odors are stronger than ever before. He was eager to work, and when I set him down through the trap door in the wire mesh of the maze, he moved swiftly along the pathways to the reward box* (D. Keyes). Кількість **простих** речень на даному етапі зменшується майже в сімнадцять разів: *That's enough. I sense it. This is joy* (D. Keyes).

На **третьому** етапі ми бачимо повернення головного героя до його попереднього стану, що скоординує зсув гештальт-центру фігури в бік структурно **простих** речень на кшталт: *Coordination is too bad. I was on a down escalator now. But I don't know what. But writing is harder* (D. Keyes). **Складні** речення репрезентовано практично в такій самій кількості, як і на попередньому етапі (23 %). Наприклад: *Most of the books are too hard for me, but I don't care. Dr. Strauss came around the day after Alice left, so I guess he told him about me* (D. Keyes). Домінувальний на етапі інтелектуального піку тип **ускладнених** речень стає найменш уживаним: ланцюжки однорідних членів скорочуються, також невелика кількість вторинних структур предикації. Наприклад: *This morning the landlady, Mrs. Mooney, came up with a bowl of hot chicken soup and some chicken. I want you to read me mystery stories now and books about kings and queens from old times* (D. Keyes).

Навіть поверхове порівняння гештальт-проекцій мовлення Чарлі на трьох етапах його інтелектуального розвитку маніфестує відмінності в їхніх фігурах. Гештальт-фігури на першому та третьому етапах подібні, проте неідентичні, що свідчить про вплив накопиченого «ментального досвіду» на загальний рівень інтелекту квазіособистості, що підлягає аналізу. Щодо другого етапу інтелектуального становлення героя, векторний зсув гештальт-центру до ускладнених речень змінює всю гештальт-проекцію, і, як наслідок, весь гештальт мовлення Чарлі взагалі. Чарлі Гордон інтелектуально зростає, його мовлення віддзеркалює ускладнені процеси когніції, які об'єктивуються у мовленні на рівні структурно ускладнених речень, тобто прихованої вторинної структури предикації. Це свідчить про появу в нього здатності поєднувати та піддавати інформаційному обробленню два процеси з навколишньої реальності водночас із додатковим виокремленням їхньої релятивної значимості. Зміни гештальт-центру фігури в мовленні людини виступають тут своєрідним маркером змін інтелектуального стану мовця.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Підбиваючи підсумок проведеного дослідження, можна зробити висновок, що інтелект суб'єкта віддзеркалюється не тільки на рівні адекватності сприймання ним / нею інформації і його / її здатності до адаптації в навколишньому середовищі, але й у формі репрезентації й генеруванні мовленнєвих повідомлень. Зроблене в процесі аналізу спостереження дає підґрунтя вважати, що, на відміну від поверхових, глибинні структури мисленнєвої діяльності людини співвідносяться з глибинними структурами організації її мовлення.

Постійне збільшення кількості інформації в сучасному світі і потреба в швидкій її передачі створюють передумови для «синтаксичного згортання», коли при відносно невеликій зміні в лінійній довжині висловлення смислове його навантаження істотно збільшується. Скорочення плану лінгвістичного вираження повідомлення стає можливим завдяки випускненню ситуативно заповнених елементів та / або таких, чия відсутність у реченні не заважає передачі його інформаційної повноти. Саме цими міркуваннями пояснюється поширення ускладнених речень, які, по суті, репрезентують певну структурно-семантичну фузію між головними компонентами складного речення. Так, позбавлене додаткового, повноцінно оформленого підметово-присудкового ядра на рівні первинної структури предикації ускладнене речення цілком реалізує інформативний потенціал складного (як мінімум з двох клауз), кодуючи його в меншому числі мовних символів за принципом максимально близького стягування предикативних елементів із базовою, опорною інформацією (з витісненням або переставленням елементів, що займали позиції між ними) (детальніше про ускладнене речення як особливий структурно-синтаксичний тип речень див. [7]). Зауважимо, що в даному випадку йдеться не просто про одночасну фіксацію у свідомості з подальшим віддзеркаленням у мовленні двох (або більше) елементарних процесів навколишньої дійсності (як це відбувається у випадку із складними реченнями), а про значно

складніші ментальні операції. Так, попри істотну економію мовленнєвих зусиль завдяки скороченню мовного плану повідомлення використання ускладнених конструкцій вимагає від мовця додаткових когнітивних зусиль для – свідомої або підсвідомої – ідентифікації змістово важливих елементів, які підлягатимуть синтаксичній згортці.

Отже, побудова ускладнених речень передбачає подвійне переломлення інформації в людській свідомості. Так, окрім фіксації декількох елементарних процесів водночас, встановлення ієрархічних взаємовідносин між ними і репрезентації результатів проведених мисленнєвих операцій за допомогою мовних символів (як це відбувається у разі генерації складних речень), побудова ускладнених конструкцій вимагає проведення додаткового аналізу елементарного процесу, класифікованого як другорядний або фоновий, з метою виокремлення його ключових компонентів, які семантично і структурно відповідали б усталеним вимогам до синтаксичного згортання в даній мові. Продуктування ускладнених речень можливе лише з переходом на новий рівень абстрагування, де переломленню та рефлексії в дзеркалі людської свідомості піддається тепер не сама навколишня дійсність, а вже відображений її фрагмент, отриманий під час її пізнання, який фактично підлягає повторному аналізу. Зрозуміло, що операції абстрактного мислення представляють собою когнітивну діяльність вищого порядку, і міра їхньої доступності та залучення визначається, перш за все, рівнем інтелектуального розвитку особистості, що підтверджує випадок з Чарлі Гордоном і гештальт-аналіз структурно-синтаксичних проекцій його мовлення на різних етапах інтелектуальної зрілості даної квазіособистості.

Зроблений висновок дає ключ до профайлінгу мовця в аспекті його / її інтелектуального рівня. Використання гештальт-аналізу, в свою чергу, уможливорює встановлення специфічних маркерів лінгво-психологічного профайлінгу особистості за обраними параметрами. Так, гештальт-аналіз мовлення індивіду в його структурній проекції дозволяє з достатнім ступенем вірогідності визначити когнітивний рівень і психотип мовця.

Джерела та література

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист. – М. : Прогресс, 1974. – 447 с.
2. Гарская Л. В. Текст как объект интерпретации / Л. В. Гарская. – Воронеж : ВГПУ, 1996. – 265 с.
3. Загальна психологія / Скрипченко О., Долинська Л., Огороднійчук З. та ін. – К. : АПН, 2002. – 464 с.
4. Коваль О. В. Азбуквальность и иконизм. Лингвосемиотика между живописной ощутимостью и языковой дискурсией / О. В. Коваль // Творчество вне традиционных классификаций гуманитарных наук : материалы Международной научной конференции. – М. : ИЯ РАН, 2008. – С. 46–68.
5. Морозова І. Б. Частотність різних типів конструкцій у мовленні персонажів як індикатор їх соціальної і статевовікової приналежності / І. Б. Морозова // Записки із загальної лінгвістики : зб. наук. праць. – Одеса : Астропринт, 2001. – Вип. № 3. – С. 96–101.
6. Морозова І. Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії в сучасній англійській мові : монографія / І. Б. Морозова. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 384 с.
7. Морозова І. Б. Грамматическая сущность термина «осложненное предложение» в современном английском языке // Вісник Харківського державного університету. – 2011. – С. 166–173.
8. Морозова І. Б. Речевое поведение персонажной личности сквозь призму её социальной принадлежности (на материале современного английского романа) // Наукові записки. Серія «Філологічна». – Острого : Вид-во Національного університету «Острозька академія». – Вип. 26. – 2012. – С. 224–229.
9. Петровский А. В. Основы теоретической психологии / А. В. Петровский, М. Г. рошевский. – М. : ИНФРА-М., 1998. – 528 с.
10. Von Ehrenfels Chr. Über Gestaltqualitäten / Chr. von Ehrenfels // Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie. – N 14 (1890). – S. 249–292.
11. Lakoff G. Linguistic gestalts / G. Lakoff // Papers from the 13th Regional Meeting Chicago Linguistic Society. – Chicago. – 1977. – P. 236–287.
12. Leeds K. L. New Literary Genres and their Creators / K. L. Leeds. – Oxford : Ldn University Press, 2010. – 235 p.
13. Философский энциклопедический словарь / [ред.-сост.: Губский Е.Ф. и др.]. – М. : Инфра, 2003. – 576 с.
14. D. Keyes Flowers for Algernon / D. Keyes – NY: Random Books, 1996. – 371 p.

References

1. Benvenist, E. 1974. *Obshchaia lingvistyka*. M.: Prohress.
2. Harskaya, L. V. 1996. *Tekst kak obyekt interpretatsii*. Voronezh: VHPU.
3. Skrypchenko O., et al. 2002. *Zahalna psykholohiia*. K.: APN.
4. Koval, O. V. 2008. "Azbukvalnost" i ikonizm. *Lingvosemiotika mezhdz zhivopisnoi oshchutimosti u yazykovoi diskursiyei*. *Tvorchestvo vne traditsionnykh klassifikatsyi humanitarnykh nauk*, 46–68.
5. Morozova, I. B. "Chastotnist" riznykh tyviv konstruktsey u movlenni personazhiv yak indykator yikh sotsialnoi i statevovikovo prynalezhnosti". *Zapysky iz zahalnoi linhvistyky*, 3: 96–101.
6. Morozova, I. B. 2009. *Paradyhmatychnyi analiz struktury i semantyky elementarnykh komunikatyvnykh odynts u svitli heshtalt-teorii v suchasni anhliskii movi*. Odesa : Drukarskyi dim.
7. Morozova, I. B. 2011 "Grammaticheskaya sushchnost" termina «oslozhnennoye predlozheniye» v sovremennom angliyskom yazyke". *Visnyk Kharkivskoho derzhavnoho universytetu*, 166–173.
8. Morozova, I. B. 2012. "Rechevoye povedeniye personazhnoi lichnosti skvoz prizmu eyo sotsialnoi prinadlezhnosti (na materiale sovremennogo angliyskogo romana)". *Naukovi zapysky. Seriya:Filolohichna*, 26: 224–229.
9. Petrovskiy, A. V., and Yaroshevskiy, M. N. 1998. *Osnovy teoreticheskoi psikhologii*. M.: INFRA-M.
10. von Ehrenfels, Chr. 1890. "Über Gestaltqualitäten". *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie*, 14: 249–292.
11. Lakoff, G. 1977. "Linguistic gestalts". *Papers from the 13th Regional Meeting Chicago Linguistic Society*, 236–287.
12. Leeds, K. L. 2010. *New Literary Genres and Their Creators*. – Oxford : Ldn University Press, 2010.
13. *Filosofskiy entsiklopedicheskiz slovar*. 2003. M.: Infra.
14. Keyes, D. 1996. *Flowers for Algernon*. NY: Random Books.

Морозова Ирина. Давайте положим цветы на могилу Элджернона: гештальт-маркеры синтаксического профайлинга личности. Представленная работа посвящена проблеме существования глубинных связей между процессами, протекающими в человеческом сознании, и их объективацией на уровне речи. Работа основывается на концепции о языковом иконизме как свойстве языка и текста вообще и осуществляется с привлечением основных принципов классического гештальт-анализа. Последний был впервые привлечен в лингвистику Дж. Лакоффом, утверждавшим, что гештальт-анализ является эффективным инструментом для лингвистического исследования. При этом многомерный гештальт любого явления понимается нами как манифестирующий в своих проекциях, которые, вместе с тем, в своей сумме не будут тождественны данному гешталту как ментальному образованию, более полному и всеобъемлющему.

Полученные результаты основаны на тщательном исследовании речевых образцов, взятых из виртуального персонажного диалога, как он представлен во внешнем и внутреннем монологе главного героя и рассказчика в романе Д. Киза «Flowers for Algernon». В процессе работы обобщенный гештальт речи главного героя романа рассматривался на трех уровнях его интеллектуального развития. В данной работе анализу подлежала поверхностная структура высказывания говорящего и установлено изменение гештальт-центра речи Чарли Гордона исключительно в структурно-синтаксических ее проекциях. В соответствии с критерием синтаксического осложнения изучались три основных структурных типа предложений, т.е. простые, сложные и осложненные предложения.

Установлено, что изменения гештальт-центра в проекциях гештальт-фигуры речи личности отражают изменения в речи персонажа в целом. Проведенное исследование позволяет утверждать, что на уровне синтаксиса умственное развитие говорящего манифестируется частотой использования им в речи осложненных предложений. Осложняющие элементы здесь представлены вторичными структурами предикации и, соответственно, представляют собой единицы более высокого уровня абстракции, чем первичное подлежащно-сказуемое ядро. Тенденция к осложненным предложениям свидетельствует об улучшении способностей говорящего оперировать абстрактными понятиями и идеями и об оттачивании им навыков абстрактного мышления. Высокое интеллектуальное развитие позволяет говорящему воспринимать и обрабатывать одновременно несколько элементарных процессов, происходящих в окружающей действительности, а также передавать их в речевом сообщении, используя первичные или вторичные структуры предикации для акцентирования важности данных процессов относительно друг друга. Таким образом, в процессе исследования сделан вывод об осложненных предложениях как синтаксических маркерах профилирования говорящего относительно уровня его интеллектуального развития.

Ключевые слова: гештальт-анализ, синтаксическая структура, осложненное предложение, персонажный диалог, интеллектуальное развитие личности.

Morozova Iryna. Let's put some flowers on Algernon's grave: Syntactic Gestalt-Markers for Speakers' Profiling. The research deals with the problem of inner links existing between the processes taking place in human mentality and their objectivisation on the level of speech. The conception platform for the investigation undertaken consists in the lingual iconism as a phenomenon property of language and text in general and basic principles of classic Gestalt analysis. The latter was introduced into linguistics by G. Lakoff, who claimed it to be an effective instrument for linguistic investigation. We believe the multi-dimensional Gestalt of any phenomenon to reflect in a sum of its functional projections, although representing a unity bigger than their sum.

The obtained results ground on a thorough investigation of speech samples taken from the virtual characters' dialogue as represented in the outer and inner monologue of the main character and narrator of D. Keyes' novel "Flowers for Algernon". In the process of work the general speech Gestalt of the main character of the novel was considered at three stages of his

intellectual development. The present paper looks at the surface structure of the speaker's utterances and analyses the Gestalt-centre shifts only in the structural projections of Charlie Gordon's speech. In accordance with the criterion of syntactic complication, there were studied three basic structural sentence types, i.e. simple, compound & complex and complicated sentences.

We shall argue that the Gestalt-centre shift in the projections of the speech figure reflect changes in the general speech organisation of the character under study. The research undertaken demonstrates that on the level of syntax, the speaker's mental development is manifested in the use frequency of complicated sentences in his / her speech. Complicated elements here are represented by the secondary predication structure(s) and, thus, represent the units of a higher level of abstraction than the primary subject-predicate nuclei. The tendency for employing complicated sentences more frequently testifies to the speaker's growing ability to process abstract notions and ideas and to the rise of his / her abstract thinking skills. High intellectual development allows the speaker to perceive and process several elementary processes, taking place in the surrounding world, at the same time and to render them in his / her message, using primary or secondary predication structures with an aim to foreground the information of more importance. Hence, in the process of analysis, a conclusion has been made about complicated sentences serving as a syntactic marker for profiling the speaker according to the level of their intellectual development.

Key words: Gestalt-analysis, syntactic structure, complicated sentence, characters' dialogue, abstract thinking, speaker's intellectual development.

УДК 811.111'276.6:656.7

Olena Moskalenko

DISCOURSE ANALYSIS OF AVIATION RADIOTELEPHONY: COMMUNICATIVE FUNCTIONS

The article deals with the problem of defining communicative functions of Aviation radiotelephony. Problems with Radio communication have been a significant cause or a contributory factor in many aircraft accidents and serious incidents. The communicative function of an utterance corresponds to the speaker's intention in producing a given message. The author gives the analysis of the language forms and functions. The classification of language functions has been presented, according to which there has been outlined seven different functions of language: instrumental, regulatory, representational, interactional, personal, heuristic, imaginative. The functions of Aviation radiotelephony discourse have been grouped into four categories corresponding to their role in carrying out ATC and piloting tasks. These categories are: triggering actions; sharing information; managing the pilot-controller relationship; managing the dialogue.

Keywords: communication, communicative function, aviation radiotelephony, functional approach, pilot-controller dialogue.

Formulation of a research problem and its significance. The modern flight aviation system operates as a communication process which is constructed, organized, regulated, and realized through human actions. Aviation safety is and will remain the central concern of our era, for all people living all over the world. Unpublished and intra-sector data demonstrate that communication problems have indeed cost lives or provoked major incidents. Comprehensive studies of the role of communication in aviation incidents are limited, but they demonstrate how incident data provide insights to accident causes. Incidents are violations of instructions or legal parameters that may or in fact affect the safety of flight operations. US Federal Aviation Administration (FAA) anonymous Aviation Safety Reporting System (ASRS) reveals over 60% communication problems, in reported cases.

The communicative function of an utterance corresponds to the speaker's intention in producing a given message. For example, his/her intention may be to *request information*, to *thank*, to *deny approval* and so on.

Analysis of the research into this problem. The theoretical underpinning for describing language functions derives from the work of philosophers of language on concepts such as speech acts and illocutionary force, and linguists such as J. L. Austin, M. A. K. Halliday, J. R. Searle. More recently these theoretical categories have been of practical use in discourse analysis by such researchers as M. Coulthard,